

III. Til Ringe og Herringe Sognekalds Historie.

Ovennævnte to Sogne, af hvilke det første ligger i Gudme og det andet i Salling Herred, dannede i ældre Tid eet Pastorat. Men da i Aaret 1668 den hidtilværende Sognepræst, M. Hans Leth, kaldtes til kgl. Hofprædikant og Confessionarius, synes den Omstændighed, at Kirkerne havde forskellige Patroner, at have forvoldt Adskillelsen.

1.

Om at Herligheden af Annexpræstegaarden i Herringe og nogle andre Bol skulde følge Præsten i Ringe og Herringe, ligesom den havde gjort i Bispernes Tid.

Wij Frederich thend Anden (osv.) giøre alle wittherligt, att ephther som thenne Breffuiiser, hederlig Mand Her Niels

Adamssøn, Sogneprest thill Ringe og Heringhe Sogner wdj wortt Landt Fyen, haffuer nu for oss giort beuiisligt, Herligheden aff hans Annexe prestegordt wdj Heringe, saa wel som aff nogen andere boel, som Sogneprester nis wnderholdinge sammesteds haffuer verit tillaugdt, stedtze wbehindritt att haffue fuld hans formendt, sogneprester thill for^{ne} Sogner, saa well wdj Bispernis Tiid som siiden, thill nu nogen tiid forleden, thett er hannom bleffuen formeentt. Tha haffue wy epther wor synderlig gunst og naade wndt, beuilgett och tillatt, och nu mett thette wortt obne breff wnde, beuilge och tillade, att for^{ne} Her Niels Adamssøn och hans eptherkommer, Sogneprester thill for^{ne} Ringe och Heringe sogner, mue och skulle wbehindritt niude och beholde herligheden aff for^{ne} Annexe prestegaardt och Boell epther the breffuis liudelse, for^{ne} Her Niels Adamssøn ther paa haffuer, lige som andre hans Formendt, Sogneprester sammestedt, for hannom hafft haffuer. Dog skall hues Sagefald, som kand falde aff for^{ne} Gaardt och Boell, stedtze vbehindritt følge Stichtz Leensmanden paa wore wegne, som och wdj Bispernis Tiid scheet er. Thi forbiude wy (osv.). Giiffuett paa wort Slott Koldinghus thend xxiiij dagh Februarij, Aar Mdlxxix. Wnder wort Signet.

Friderich.

Samtidig Kopi i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 25.

2.

En Retssag mod Præsten i Ringe og Herringe.

Efterfølgende Sag fra 1580, vedrørende Hr. Niels Adamssen, Præst i Ringe og Herringe, og Lensmanden Laurits Brockenhus til Brangstrup, har navnlig Interesse med Hensyn til den Tids Retsforfatning. For øvrigt fremgaar det ikke klart af de foreliggende Aktstykker, paa hvis Side Retten har været. Er Præstens Fremstilling rigtig, kommer Laurits Brockenhus ikke til at staa i noget heldigt Lys som Rettens Haandhæver. Præstens største Brøde turde være, at han har »tinget under Toug« med Lensmanden.

Men Sagen gik ham saa nær, at han skal have taget sin Død over den¹⁾.

a.

Jeg Sone Hansen wdj Ryslinge, Proest wdj Gudmeherritt, kiendis oc gjør vitterligt, att som Her Niels Adamsen i Reinge i dag i Sanct Knudts Kircke, vdi Mester Jørgen Simensens oc Mester Hans Langs oc Her Hans Stagis vdi Odense deris Neruerrelse, wor steffnd for mig aff hæderlig oc høylert Mand Mester Niels Jespersen, vor Superintendentt, att forklare sig wdi den sag, som nogen tiid har hengd vdi trette mellem erlig oc velbyrdig Frandts Wrne till Hindemad oc hannem om en Fole, som Her Niels hagde sig tilbytt aff en sin sognemand, vid naffn Madz Olsen i Reinge, huilcken Fole Oluff Laurssen i Skellerup, for^{ne} Frands Wrms tienere, hagde kiendt sig veedt vdj Her Nielsis være, oc beuist at verre sig tyffuestolen fraa. For huilcken sag Hr. Niels skulle haffue optingdt fore till erlig oc welbyrdig Lauridz Brockenhus till Brangstrup, Høuitzmand paa Nyborg, paa Kong^e Matt^e vegne. Da fremlagde for^{ne} Her Niels først itt Dom, giffuit aff Gudmeherritz ting Aar 1580 then 4 dag Augusti, liudendis saa i sin Beslutning, att Dommeren effter tilltall, gensuar, breff oc segell, som for hannem i rette bleff lagd, oc dend sags Leylighed viste icke andett att sige for rette, end finder for^{ne} Her Niels Adamsen i Reinge fore att affhende sig same Fole effther Lougen inden trinde fem eller den dag tree wger, oc Frandz Wrnis tienere, Oluff Laurssen i Skellerup, sin Fole igen att bekomme effter Lougen. — Dernest fremlagde hand itt Tings widne, vdgiffuit for^{ne} Aar oc Dag paa for^{ne} tingh, liudendis, at Her Niels stod inden tinge for tings dom oc tilbød att wille same dag louguerge

¹⁾ Leerbech, Forsøg til en Beskrivelse over Ringe Sogn, S. 63—4. Om Niels Adamsen og hans Formand, Tord Simensen, med hvem det ogsaa fik en ulykkelig Ende, se Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 538—41. 563—4.

sig for then sag om then Fole, som hand vor tildømt, om saa vor, att hand thet burde att giøre medt rette. Ther till suaret Jens Wiborg paa sin Hosbunds, erlig oc welbyrdig Mandz Lauritz Brockenhusis till Brangstrup, Kong^e Matt^s Befallingsmandt offuer Nyborg Leen, hans vegne, begerde, att for^{ne} Her Niels skulde thet fuldtøye oc giøre effter Recessen. Oc paa Kong^e Matt^s oc for^{de} hans Hosbunds vegne forbød hannem sin Predicke stoell, indtill saa lenge hand sig for same sag har forklarit effter dendt Doms Lydelse, som nu i dag afsagd er, som same Dom oc Tings vidne vdi sig sielff widere formæler. — Ther effter berette Her Niels mundttlig, før^{ne} sag oc trette saaledis att verre forløben, att neste Torsdag, effter for^{de} Dom saa vor afsagd, som forskreffuit staar, wor hand till tingitt oc tilbød att fuldtøye sin Lou¹⁾, som hand var forfunden. Da bleff der suarit, att der var ingen hast der medtt, før den rette tiid var kommen. I dett tog Niels Schriffuer aff Falde Her Niels aff till siide og sagde till hannem: Her Niels, i veed vell, att Lensmanden med sine Fogeder har hafft stor wmag med eders sag, huilckidt icke kand verre giortt om syis eller wden wederlag; thi hand maa endelig nyde dett noget adtt. Der till suaritt Her Niels, att hand gerne aff sin Formue vilde betalle dend godemandz oc hans Fogeders wmag, paa thet hand kunde haffue en gunstig Leensmand oc bliffue i denne saa well som i andre sager for wrett forsuaritt. Effter disse ordtt beskedet Niels Schriffuer Her Niels att skulle møde sig paa Egeskous gaard om anden dagen, som vor Fredagen der nest effter, oc loffuit da att handle hans sag houss welbyrdig Lauritz Brockenhus. Oc samme Fredag att morgen møttis Her Niels oc Niels Schriffuer effter deris Forord. Da gick Niels Schriffuer første gang op att forfare dend gode Mandz villie; oc kom ned igen oc sagde, att hand vilde haffue halff andett hundritt Daler. Oc der

¹⁾ D. e. fuldbyrde sin Ed.

Her Niels holtt sig der wdj megit besueritt, gick Niels Schriffuer anden gang op att forfare, om den gode mand vilde nogett slaa aff. Oc kom saa nedt oc gaff tilkende, att hand hagde affslaget dett halffue hundritt. Oc der Her Niels meente, den sum att verre offuer hans effne, gick Niels Schriffuer atter op oc kom genisten nedtt oc sagde, att mand gjorde dett ickon verre, att mand gjorde dend gode mand saa megitt aff dett, thi hand vilde inthet ringere end de hundritt Daler, som skulle vd oc betallis inden dend siiste tre wge dag, som naffn giffuis i Dommen. Der tog Her Niels vedtt, att hand vilde same Sum Penge inden for^{de} tiid vdgiffue, dog med disse Forord (som hand sagde) att hand gaff dennem icke till nogen Bøder eller Sagefaldtt, men der med att verre Leensmanden oc hans Fogeder tacknemelig for deris wmag, oc att hand kunde haffue en gunstig Leensmand og verre forsuarit for wrett. Nogle faa dage der effter opyte hand for^{de} it hundritt Daler till Niels Schriffuer i Falde i hans stue, neruerendes Madz Knudsen i Ellegaard oc Her Nielsis egen suend vid naffn Peder Jenssen. Oc berette Her Niels, att hand end da hagde de same Forord till Niels Schriffuer, att hand gaff det icke som ett sagefald; thi hand viste sig wskyldig, men for de endelige sager, som forskreffuit staar. Oc sagde sig det med for^{ne} Madz Knudsen oc sin Suendtt att kunde beuise. — Der den tredie wge dag kom, som hand vor forfunden endelig att giøre sin Loug, møtte hand med xxv mend til tingitt oc bødtt til att fuldkome Lougen. Daa vor der ingen, som dend vilde hende. Daa opstod Jep Lercke aff Haffuendrup paa sin Hosbundz, erlig oc welbyrdig Lauritz Brockenhusis, vegne oc sagde, at hans Hosbund vilde inthet videre haffue med then sag att bestille, end Her Niels maatte affhende dend Fole, oc Frandz Wrnis Bonde dend maatte anamme. Oc for^{ne} Frandz Wrnis Bonde anamede saa til sig paa tinge samme tiid for^{ne} Fole. Og dette kunde icke for^{ne} Her Niels Adamsen faa beschreffuit. — Da effter saadan Her Nielsis Berettning, oc

effterdi att hand icke hagde fuldkomit dend Dom, som hand skulde affhende for^{ne} Fole effter, effter Lougen, oc hand oc saa haffuer giffuit sin Leensmand Penge effter hans egen Beretning, før hans rette Lougs dag kom, da sagde Mester Niels, att hand icke torde stede for^{ne} Her Niels wdj sit Embede, men forbød hannem ald Præstethieniste baade inden oc wden Kircken i begge sogner, ind till saa lenge hand enthen hoess Kong^e Matt. eller Hans Naades Leensmand sig for thend sag anderledis haffuer forklaritt, oc beuiist for Mester Niels med sin høye Øffrigheds schrifftelig Hiemmell, att Mester Niels maatte hannem wforuiitt for den sag sit Preste embede igen tilstæde. — Att saa for mig gangit er, som forschreffuet staar, vidner Jeg med mit Signett her vnder trycktt, kierligen tilbedendes for^{ne} Mester Jørgen, Mester Hans oc Her Hans med mig at besegle. Actum Odense Løuerdagen den 24 Septemb. A^o 1580.

Original med tre paatrykte Segl (Mester Hans Lang har ikke beseglet, i Hr. Hans Stages Segl staar: H. C.) i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 25.

b.

Wi Frederich then anden (osv.) helse ether oss elsk^e Absalon Gøye, Embitzmand vdj Dallom Closter, oc Breide Rantzou, Embitzmandt paa vor Gaardt vdj Odense, vore Mendt oc Thiennere, saa oc hederlig oc hoglerdt Mandt, Mester Niels Jespersen, Superintendent vdj Fyens stigt, kierligen mett Gud oc vor Naade. Wider, at thenne breffuiser, Hr. Niels Adamsen, Sogneprest till Riinge oc Herringe Sogner ther vdj vort Landt Fyen, haffuer vnderdanigste for oss ladet berette, huorledis hand for nogen tid siden haffuer sig tillhandlet en Hest aff en sine Naboer, vid Naffn Mats Oelsen, huilcken hand oc en tid lang haffuer haffdt oc brugt, till en Mandt, oss elsk^e Frans Wrnis thiennner, er kommen oc kiendt sig vid samme Hest, oc hannem for then haffuer tiltalet oc forfølget till Tinge. Huor vdinden for^{ne} Her Niels Adamsen sig berober paa Dannemends Vidnisbyrdt, som hoes haffuer verret, ther hand

for^{te} Hest skall haffue sig tilhandlett, oc gode Mends kundskab om then Mands bekiendelse, som samme Hest till hannem haffuer affhendt; oc sig therfore wskyldeligen vdj slig Wtilbørighed att angiffues. Oc beretter, att hand skal haffue giffuet oc fornøiget oss elsk^{te} Lauritz Brockenhus, wor Mand, Thienner oc Embitzmand paa vort Sløtt Nyborg, som Presterne oc Stigtzhandelen ther vdj Lenidt haffuer vdj befaling, en Summa Pendinge, for hand schulle hannem handtheffue till rette oc lade sine Fogeder suaaere oc hielpe hannem ther vdj, hues Rett vaar. Huilcket siden for Eder, Mester Niels Jespersen, er angiffuet, som hand skulle haffue tingett vnder Toug, saa I therfore haffuer verret foraarsaget att sette hannem fraa hans Embett oc Kaldt, till hand slig beskylding sig fraalagde. Huilcke Pendinge hand beretter sig icke till nogen optingning, men for en willighed oc forsuaar, hand af for^{te} Laurs Brockenhus vaar begierendis, hannem att haffue fornøyet, oc sig vdj denne Sag at verre wskyldig oc skee for kort. Huorfore hand vnderdanigste haffuer verret begierendis, att then Sag motte komme till billig forhør. Tha paa thet for^{te} Her Niels icke skulle wforrettes, men her om maa komme vdj visse forfaring, oc for^{te} Her Niels maa nyde sin Rett oc Wskyldighed, om hand her vdj findes vskyldig, eller oc therfor thilbørlig maa straffis, om anderledis befindis, bede wj eder, befale oc nu met thette vort obne breff fuldmagt giffue, attj met thett første paa beleilig Tid oc Stedt ether forsamble, steffnendis alle Parterne, thenne Sag arrørendes, for Eder vdj Rette, grandsker oc grandgiffueligen forfarer ther om ald leyligheden, oc siden endeligen dømmer her paa, om for^{te} Her Niels vdj dett Thiufferij mett for^{te} Hest findis skyldig eller icke, oc om hand haffuer tinget vnder Toug, eller for anden leylighedt for^{te} Pendinge haffuer vdgiffuet, saa hand for then Sag, ther som hand findes skyldig, maa bliffue straffet som tilbøriligen, eller oc bliffue frij og wforrettet, om hand er wskyldig. Oc

hues i vdi saa maade her om grandskendis, forfarendis, dømmendis eller for Rett affsigendis worder, attj thett vnder Ethers Signeter giffuer clarligen fraa eder beschreffuet, som i ville andtsuaare for Gud oc verre bekiendt for oss. Ther met skier vor vilge oc befalinge. Ladendis thet ingenlunde. Giffuet paa vort Slot Skanderborg then xvij Dag Decembris Aar etc. Mdlxxx. Wnder wort Signet.

Friderich.

Samtidig Kopi i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 25.

3.

1636, 18. Februar. (Haderslevhus). Kong Christian IV befaler Mogens Kaas, Lensmand i Nyborg Len, og Biskop Dr. Hans Michelsen at tilholde Præsterne i Fyn af Medlidenhed at undsætte Præsten Hr. Niels (Povlsen Harboe) i Ringe, hvis Præstegaard nylig var brændt. Af de Kirker, som havde nogen Formue, skulde han ogsaa have Hjælp.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 21.

4.

Om Herringe Sogns Adskillelse fra Ringe.

Leerbech beretter i sin Beskrivelse af Ringe Sogn, S. 4 og 65, at Herringe blev fraskilt »ved Cort Henrik Merker, af gammel Slægt, som da ejede Fjellebro og vilde have sin egen Præst«. Men dette kan ikke være rigtigt, da Hr. Jørgen Brahes Arvinger den Gang endnu besad den nævnte Hovedgaard i Herringe Sogn. At Biskop Niels Bang i Odense har ønsket den gamle Forbindelse opretholdt, ses af følgende i udateret Udkast bevarede Brev fra ham til Ringe Kirkes Patron, Feltmarskal Körbitz. Men da Braherne kaldte en egen Præst til Herringe, har det maaske dog ikke været Biskoppen ukjært, at Valget faldt paa en Mand, der ikke blot haardt trængte til Befordring, men ogsaa paa en Maade synes at have været noget besvogret med Biskoppen selv.

a.

Høyædle och Welbaarne Hr. Rigens Marschalck,
høyfortrode, hulde Patron.

Giffues hermed paa Eders Excellentzis megit gode Skriffuelsze til ydmygt Ansuar tjenstwilligen tilkiende, at Jeg i gaar haffuer E. Excellentzes Client, Knud Jacobszøn, flittig examineret, som bestoed sig ret wel och er dycktig befunden til det hellige Prædicke Embede, nest Gudz Hellig-Andz medvirkende bistan, at betiene, huortil Gud giffue Lycke for Christi Skyld! Jeg haffde ordineret hannem i Dag tillige med en anden, som kom til Hospitalet¹⁾; men ieg raade hannem først i Dag at reise til Ringe til Hoff-prædicanten²⁾, som haffuer loffuet mig at wilde arbeide paa at disponere Welb. Preben Brahe til at wnde Knud Jacobszøn Annex-Sognet til, som Jeg icke andet wil formode, end det jo skeer. Jeg haffuer och skreffuit Welb. H. Henrick Lindenauff til, at hand ved første Post vilde beordre en, som kunde tage be^m. Knud Jacobszøn i Æed, effterdi Hans Welb., som det plejer at forrette paa Hans Mstz. Veigne, er nu icke tilstede, mens offuerreigst til Kiøbing-hauffn³⁾. Jeg skal fremdeles arbeide paa at vere be^m. Knud Jacobszøn beforderlig, huad Jeg kand. Och wil ellers ynske, nogensinde nogit ved min Ringhed Ed. Excellentz til Velbefald kunde forrettis. Skal Jeg dertil findis som skyllig saa willig (etc.).

¹⁾ Herved maa menes Laurits Knudsen Trøsterup, der blev Kapellan hos Hr. Anders Christensen, Præst ved Hospitalet i Odense og til Paarup Sogn. Man har et Brev fra denne til Biskop Bang, dat. 18 April 1668, med Begjæring om at faa ovennævnte Kapellan ordineret. Dette kan da i det tidligste først være sket Dagen efter, og før den Tid kan Biskoppens nedenstaaende Brev heller ikke være skrevet, men heller ikke mange Dage senere, som de følgende Breve vise.

²⁾ Den ovf. S. 481 nævnte M. Hans Leth.

³⁾ Udkaſt til dette Brev findes paa samme Blad, som nærværende Brev er skrevet paa.

b.

Jesus C. styrche och opholde i mechtigste Varetegt och høyeste Velsignelse min kiere Her Biscop med dydfulde Hustro, gode Børn og ganske Huusz, baade til Siell och Liff, lenge och vell. Amen. I Natt, ved 12 Slet, gode Her Biscop och høyærede Fader, Hr. Niels Bang, kom, imod all Forhaabning och Anmodning min welb: gode Fruis och omhyggelige gamle øffrigheds, welb. Fru Anne Gyldenstiernes meget behagelige Schriffuelse til min fattige, hielpe-løse Suoger, Jacob Matzen¹⁾, at hendes welb. kiere Søn, welb. Præben Brahe, for hendis Welb: Schyld vil kalde hannem til Hæringe Kald. Gud i Himmelen vere alle deris Løn! At hand derfor strax schulle komme til det ynck-somme och medlidende edle Huusz Huedholm, och sig denne Dag indstille for voris Erwærdige Biscop i Othense. Gode Her Biscop, høyfortrode Fader och mechtige Forfremmer, annammer denne fattige, fader- och hielpe-løse som egen Søn aff Alle forlat, och for Guds, det berømmelige Suogerschabs, ja den Tillids Schyld, jeg och min lille Kone (som haffuer ichun den ene Broder) haffuer til E. Ærværdighed och kiereste Hustro, som huldigste Suogerske, hielper hannem effter egen gode behag, at hand, som er aff ingen Middel, maa aff synderlig Gunst och medføð Kierlighed ey for lenge bliffue opholden. O huor tach-nemmeligen wille vi Anrørende kiende det her i Synderby, och beredvilligen aff yderste Formue effter plichtighed vederlegge, om iche anderledis, da med daglig och idelig Bøn och hiertelig Suck til vor fellis Gud, at det maa gaa hans Erwærdighed med alle sine i langvarende Karskhed och Sundhed altid vell. Jeg tuiler intet i nogen Maade, men forlader mig gansche paa Gud och Hans Ærværdigheds

¹⁾ Jakob Madsen Gamtofte tog 21. Juni 1665 theologisk Attestats med Karakteren illum. Testimonium publicum for ham, udstedt IV Non. Jan. 1666, findes i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 268. Han var en Søn af Præsten Hr. Mads Simensen i Gamtofte, hvis Datter var gift med Hr. Ditlev Monrad i Sønderby.

tro och ubedragelig Løffte indtil Døden. O Gud i Him-
melen bevare Eder alle, ydmygeligst helsede, fra alt ont.
Amen. Synderby, manè hora 7. die 21 April, 1668.

H. Erv. tro och flittige Forbeder
och oprigtige Suoger i graffuen

Dethloff

Monrad¹⁾ Eg. h.

Udskrift: Hæderlig og Høylerd Mand, M. Niels Bang,
Superintendent offuer Fyens Stigt, min gode och høyærede
Her Fader och Velyndere, dette tjenstvilligen.

c.

Nest wenlig Helsen ald welstands ønsche och min
stedtze bereduillig tienestes ærbiudelse.

Kierre Mester Niels Bang, høyærede och fornehmme
goede Wen. Haffuer Jeg i daug hans goede Schrifuelse
bekommen, huorfore hand wenligen och paa ded fligtigste
schal uehre betachit, at hand wille giørre mig dend tien-
neste och effter Begierring wilde saa snart expedere ner-
uerende Breffuiszer Jacob Madtzen, saa haffuer hand nu
effter Ordinandtzen giort mig sin Eed, och haffuer Jeg
paa min Broders och min weigne giffuet hannemb Colladtz.
Er derforre nu begierrendis, at Bispen, som min fornhemme
goede wen, ville ordinere hannemb ded snarest mueligt.
Jeg ærbiuder mig altid igien udj alt, huis Bispen til be-
hagelig tienneste kand wehre. Slutendes hannemb med
alt kiert haffuende udj Guds trygge beschiermelsze, med
mange goede Netter, som min kiere Moder och Jeg fligtig
ønscher hannem og hans Kiereste.

Forbliffuendisz stedtze

Datum Huednolmb den hans tienstwillige

23 Aprilis Anno 1668.

P. Brahe m. pp.

Udskrift til Biskop M. Niels Bang i Odense.

¹⁾ Om denne karakteristiske Personlighed (en Broder til Biskop Erik Monrad i Ribe) findes udførlige Efterretninger hos J. C. Bloch, Den fynske Gejstligheds Historie II, 294 ff. Jvfr. Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IX, 212 f.

5.

1679, 22. December. (Torpegaard). Anne Vind sl. Arendt von der Kuhla's til Løgtved afhænder til sin »kjære Søn« Henrik Gyldenstjerne til Boltinggaard Patronatsretten til Ringe Kirke, som hun med en anden Patronatsret havde købt af Hr. Erik Banner til Orregaard, som atter havde tilforhandlet sig disse og andre Jura Patronatus fra Kgl. Majestæt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 18.

6.

1745, 4. Juni. (Kjøbenhavn). Kong Christian VI konfirmerer en Fundats om et Sejerværk i Ringe Kirke, oprettet af Generalmajor Henrich Bielke Kaas, under Datum: Boltinggaard 1. Maj 1745.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 29.

7.

1754, 27. Februar. (Boltinggaard). Generalmajor Henrik Bielke Kaas skjenker paa egne og afdøde Hustrues, Anne Wind von der Kuhla's, Vegne til Ringe Kirke Sølvalterstager og andre Alterredskaber af Sølv, samt Orgel og Penge til Lønning af en Organist.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 30.
